

INKERI KOSKINEN

VILLI SUOMEN HISTORIA

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦
VÄLIMEREN VÄINÄMÖISESTÄ
ÄIJÄKUPITTAAN
PYRAMIDEIHIN

TAMMI

Inkeri Koskinen

VILLI SUOMEN
HISTORIA

VÄLIMEREN VÄINÄMÖISESTÄ
ÄIJÄKUPITTAAN PYRAMIDEIHIN

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Suomen Kulttuurirahasto on tukenut tämän teoksen kirjoitustyötä.

© 2015 INKERI KOSKINEN JA KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI

ISBN 978-951-31-8392-9

PAINETTU EU:SSA

Pirkolle ja Joukolle

Sisällys

Miksi villiä historiaa?.....11

Johdannossa esitellään kirjan aihe ja keskustellaan Ilkka Niiniluodon kanssa siitä, miten tiede ja näennäistiede eroavat toisistaan.

1. Etymologisia tarinoita 25

Ensimmäisessä luvussa kerrotaan näennäiskielitieteilijöistä, joiden mukaan suomi on ihmiskunnan alkukieli. Lisäksi puhutaan havainnoista, ilmiöistä ja teorioista ja keskustellaan Kaisa Häkkisen kanssa siitä, miten kielten historiaa oikeasti tutkitaan.

2. Suomen muinainen suuruus..... 61

Toisessa luvussa kerrotaan villin Suomen historian yhtöksistä 1600-luvun historiankirjoitukseen, jossa pyrittiin osoittamaan oman kansan polveutuvan Raamatun kantaisistä. Lisäksi pohditaan tilanteita, joissa tiede muuttuu ajan saatossa näennäistieteeksi, ja keskustellaan Matti Sintosen kanssa humanististen tieteiden tieteellisyydestä.

- 3. Väinämöinen Välimerellä ja Odysseus Suomenlahdella.....95**
Kolmannessa luvussa kerrotaan yrityksistä sijoittaa Kalevalan ja Iliaan kaltaisissa eepoksissa mainittuja paikkoja kartalle ja keskustellaan Seppo Knuutilan kanssa siitä, miksi folkloristit eivät moista harrasta.
- 4. Kainuun kuninkaat119**
Neljännessä luvussa esitellään merkillisiä tarinoita Suomen muinaiskuninkaista. Lisäksi puhutaan siitä, mitä on päättely parhaaseen selitykseen ja keskustellaan Vesa-Pekka Hervan kanssa arkeologisten tulkintojen tekemisestä.
- 5. Valittu kansa..... 145**
Viidennessä luvussa kerrotaan esoteerisista ja kristillisistä alkuperätarinoista ja keskustellaan Petri Ylikosken kanssa uskonnosta, näennäistieteestä ja tieteenfilosofiasta.
- 6. Suur-Suomen rakentajista nettinatseihin 169**
Kuudennessa luvussa kuvataan, kuinka tarinat Suomen uljaasta muinaisuudesta on otettu politiikanteon palvelukseen. Lisäksi puhutaan objektiivisuudesta ja keskustellaan Marjatta Hietalan kanssa historioitsijoista ja sodasta.
- 7. Rajakahakoita.....215**
Seitsemännessä luvussa käsitellään tilanteita, joissa tutkijat ryhtyvät toden teolla vetämään rajaa tieteen ja näennäistieteen välille. Lisäksi keskustellaan Uskali Mäen kanssa tieteenaloista, tieteidenvälisyydestä ja rajanvedosta.

8. Näennäistiede kirjallisuutena.....	235
Viimeisessä luvussa puhutaan siitä, että joskus vil-	
lit tarinat Suomen historiasta eivät ole näennäistiedettä	
vaan esimerkiksi perinnettä tai taidetta. Lopuksi keskus-	
tellaan S. Albert Kivisen kanssa salatieteistä ja kauhu-	
kirjallisuudesta.	
Kiitokset.....	255
Lähteet ja kirjallisuus.....	259
Kuvalähteet.....	277
Lähdeviitteet.....	279
Hakemisto.....	307

Miksi villiä historiaa?

Minä näen kaukaisessa menneisyydessä suuren ja mahtavan kansan, jonka vaiheet kiehtovat mieltäni ja kiitävät sieluni silmien ohitse kuin jännittävän ja kirjavan romaanin tapahtumat. Miksi en kertoisi näystäni muillekin? Mitä sillä on väliä, vaikka kaikki maailman ammattioppineet julistaisivatkin näkyni harhaksi, kunhan vain itse uskon siihen mitä kirjoitan ja kunhan on muutamiaakin ihmisiä, jotka elävät näissä vaiheissa mukana ja haltioituvat kanssani. Ja minä tiedän varmasti, että sellaisia ihmisiä on todellakin olemassa.

– Eetu Vuorio

Kaivinkoneet murisivat Sipoossa vuonna 1987. Hippiporukan johtohahmo Ior Bock oli jo hyvän aikaa kertonut tarinaa Uudenmaan alla sijaitsevasta suunnattomasta onkalosta, jonne oli piilotettu pakanallinen kulta-äärre. Lopulta Bockin huvilalla kesää viettäneet ystävät olivat tarttuneet lapioihin ja alkaneet aukaista reittiä tarinan luolaan eli Lemminkäisen temppeliin. Hetken aikaa kaikki sujui hienosti. Sipoon säästöpankki sekä Lemminkäinen Oy lähtivät kaivuutalkoisiin mukaan, ja lapioiden lisäksi saatiin koneita.

Kirjoittaessani tätä kirjaa olen saanut moneen otteeseen kuvata sen sisältöä kyselijöille. Lyhin selostus on kahden vaillinaisen virkkeen mittainen: ”Viimeisen vuosisadan aikana esitet-

tyjä villejä teorioita Suomen muinaisuudesta, siis suunnilleen Sigurd Wettenhovi-Aspasta Ior Bockiin. Tieteenfilosofisesta näkökulmasta.” Yleensä kuvaus on herättänyt lisäkysymyksiä.

Wettenhovi-Aspa ja Bock ovat monille suomalaisille tuttuja nimiä. Ensimmäinen väitti, että muinaisen Egyptin faaraot olivat itse asiassa suomalaisia ja että nimi Egypti juontui supisuomalaisesta paikannimestä Äijäkupittaa. Jälkimmäinen taas kertoi niin vetäviä tarinoita pakanallisen ajan suomalaisista, että sai kaivinkoneetkin liikkeelle. Kummastakaan ei ota selvää, kuinka tosissaan he mahtoivat olla. Ehkä juuri siksi heidän nimensä elävät.

Yllä siteerattu Eetu Vuorio sen sijaan tuntuu olleen täysin tosissaan todistellessaan, että Kalevalan sankarit seikkailivat aikanaan Välimerellä. Olemme kreetalaisten jälkeläisiä. Tai ehkä sittenkin polveudumme Israelin kadonneista heimoista? Raamattu mainitsee kymmenen heimoa, jotka jouituivat hajalleen Israelin kuningaskunnan tuhoutuessa vuonna 720 eaa. Muiden muassa profetioita keskustelupalstoilla esittävä poliitikko Jouko Piho pitää meitä Isaskarin heimon jälkeläisinä. Kuulumme siis Jumalan valittuun kansaan. Mongoleita sen sijaan emme missään tapauksessa ole – pikemminkin läntistä rotua edustavat suomalaiset kuninkaats ovat historiantakaisina aikoina hallinneet koko Pohjolaa. Asiasta ovat yhtä mieltä sekä 1930-luvulla aiheesta kirjoitellut hautausmaa-arkkitehti Ilmari Wirkkala että erinäiset isänmaalliset nykypoliitikkomme.

Harrastajatutkijat voivat tehdä täysin vakavastiotettavaa työtä. Amatööri saattaa perehtyä vaikkapa oman kotiseutunsa muinaishistoriaan huolella ja pätevästi. Jotkut tekevät kuitenkin jotain aivan muuta, ja tässä kirjassa juuri he ovat sankareina.

Näennäishistorialliset teoriat ovat usein hauskoja. Toisaalta ne myös toistavat toisiaan eivätkä juurikaan kehity, mikä jää

helposti huomaamatta, jos tutustuu vain muutamaan. Ior Bock käsitteli tätä kirjallisuutta kuten runonlaulaja toisten laulajain laulamaa, yhdisti sitä intialaisten joogien oppeihin ja sekoitti aineksista oman keitoksensa. Toiset ovat valikoivampia. Kaikkia tämän kirjan tarinoita kuitenkin yhdistää ajatus suomalaisista kansana, joka on hyvinkin nykyisen kaltaisena ollut olemassa iät ja ajat, kenties aina. Meillä on siis yksi ainoa alkukoti, perimämme kumpuaa samasta lähteestä, esi-isämme ovat aina puhuneet suomen kaltaista kieltä ja tällä kansalla on aina ollut oma, yhteinen kulttuurinsa. Näiden oletusten tueksi ei tarjota mitään. Sen sijaan niiden varaan on pystytetty suuria kirjallisia rakennelmia, ja osa rakentajista on omistanut näkyjensä sanoittamiselle vuosia elämästään. Kertojien omat tarinat saattavatkin saada traagisia piirteitä. Ior Bockin kaivausten liepeillä polteltu kannabis sai sponsorit pian vetäytymään, ja polttajat karkotettiin maasta. Bockin elämä kääntyi myöhemmin synkille raiteille ja päättyi onnettomasti. Nykyään vedellä täyttynyt kuoppa Sipoossa odottaa parempia aikoja.

Vaikka omintakeisista omakustanteista irtoaa hupia ja hämmennystä, en kuitenkaan tyydy vain kertomaan niiden sisällöstä. Käytän suuren osan tämän kirjan sivuista siihen, että osoitan, miksi näihin teorioihin ei käy luottaminen. Koetan tehdä ymmärrettäväksi, miten villi tarinointi eroaa siitä työstä, mitä maamme, kielelme ja kansamme menneisyyttä selvittävät tutkijat todellisuudessa tekevät. Tämä ei johdu siitä, että näennäistieteellinen historiankerronta olisi nykyään erityisen vaarallista. Lemminkäisen temppelin kaivauksista ei suoraan liene koitunut suurta vahinkoa kellekään, enintään Lemminkäinen Oy eksyi toviksi kummalliseen valoon. Moni tutkija ei vaivaudukaan ”julistamaan näkyjä harhaksi”, kuten Vuorio pelkää, vaan sivuuttaa ne vaiti. Tieteenfilosofille Kansalliskirjaston varastoista löytyvät aarteet ovat kuitenkin täydellistä esimerkkimateriaalia. Harva ottaa Bockia tai Wirkkalaa to-

sissaan. Heidän teoksensa muistuttavat pikemminkin tieteiskirjallisuutta kuin käärmeöljyä, jolla suuri yleisö uhkaisi korvata tutkitut lääkkeet. Kun siis osoitan, miksi ei kannata olettaa Väinämöisen seikkailleen Välimerellä tai suomalaisten pystytäneen pyramideja, en kuvittele lukijan yllättyvän arvioinnin lopputuloksesta. Käytän vilttejä teorioita Suomen historiasta esimerkkeinä, joiden avulla havainnollistan tieteenfilosofista keskustelua näennäistieteestä.

Saadakseni menneisyyttä tutkivien tieteiden äänen tässä kirjassa kuuluville olen haastatellut ansioituneita asiantuntijoita. Jokaiseen lukuun sisältyy keskustelu – mutta ei keskustelua näennäistieteilijöiden ja tutkijoiden välillä. Sen sijaan kysyn tutkijoilta muun muassa sitä, miksi Kalevalan paikkoja on turha etsiä kartalta ja miten poliittiset myllerrykset vaikuttavat historian tutkimukseen. Keskustelukumppanieni joukossa on myös tieteenfilosofia. Heidän kanssaan puhun etenkin rajanvedosta tieteen ja näennäistieteen välillä sekä tieteenfilosofian suhteesta menneisyyttä tutkiviin tieteisiin.

Tiedetty ei tyydytä

Roomalainen historioitsija Tacitus kuvaa fennejä ihmehen villeiksi ja viheliäisen köyhiksi metsästäjiksi.¹ Myöhemmät maininnat eivät yleensä ole juuri sen mairittelevampia. Hyvin harvat kirjalliset lähteet sanovat mitään Suomesta ennen ruotsalaisten tuloa 1100- ja 1200-lukujen aikana, ja Tacituskin saattoi tarkoittaa saamelaisia. Nykytietojen mukaan Suomen alueella on kuitenkin asuttu lähes siitä pitäen, kun jääkausi väistyi. Väestö tosin on koostunut erillisistä ryhmistä, eikä kielikään ole tiettävästi koko tätä aikaa ollut suomensukuinen. Emme tiedä, millaista kieltä nykyisen Suomen alueen varhaisimmat asukkaat puhuivat.

Tietämättömyys on harmittanut niin tutkijoita kuin omaisempiäkin asianharrastajia. Ruotsalaisten ja norjalaisten uljas viikinkitausta on herättänyt suomalaisissa kateutta. Etenkin Suomen itsenäistymisen aikoihin kansallemme pyrittiin kirjoittamaan mahdollisimman mahtavaa menneisyyttä. Muilla pohjoismailla oli komeat kuningaskuntahistoriat, joten vastaavaa oli löydettävä Suomenkin historiasta. Tutkijakunta halusi 1900-luvun aluvuosikymmeninä rakentaa kuvaa Suomesta Euroopan viimeisenä etuvartiona, jonka takana alkoi ääretön itä, ja kansallismieliset historioitsijat korostivatkin maamme ikiaikaisia kytköksiä länteen. Suomen muinaisuudesta kertova näennäistiede saattaa yllättää tähän poliittisesti värittyneeseen historiankirjoitukseen perehtyneen lukijan. Näennäishistoria näet on kautta viimeisen vuosisadan tehnyt pesäeroa pikemminkin länteen kuin itään. Mongoleita emme ole, siitä näennäishistoria on 1900-luvun alun historiantutkimuksen kanssa yhtä mieltä. Monille tämän kirjan sankareista on kuitenkin paljon tärkeämpää todistaa, ettei meillä ole missään tapauksessa mitään tekoa ruotsalaisten kanssa. Näyttää siltä, että 1800-luvulla käyty fennomaanien ja svekomaanien välinen kiista elähdyttää suomalaista näennäishistoriankirjoitusta vielä tänä päivänäkin.

Vanhojen ajatusten kierrättäminen on itse asiassa tyyppilinen villin teoretisoinnin piirre. Huomattava osa näennäistieteestä alalla kuin alalla toistaa jo moneen kertaan intettyjä ideoita. Yllättävän usein taustalla häämöttää jokin aikaa sitten hylätty tieteen muoto tai tieteellisen ajattelun esihistoriasta kumpuava ajatus. Alkemia ja astrologia elävät edelleen, samoin modernia lääketiedettä Euroopassa edeltänyt humoraalioppi, jossa kannettiin huolta elimistön ”nesteiden tasapainosta”.² Detox-kuuri edustaa samaa ajattelua kuin suonenisKentä ja Aurinkokuninkaan päivittäiset peräruiskeet.

Sama toistuu myös historiaa koskevassa vaihtoehtoajattelussa. Tätä kirjoittaessani YLE esittää Jari Halosen ohjaamaa

elokuvaa *Kalevala – Uusi aika*. Ohjaaja viihtyy julkisuudessa kertomassa käsityksiään suomalaisten muinaisuudesta, eivätkä toimittajat yleensä tiedä, että Halosen esittelemät ajatukset ovat itse asiassa varsin vanhoja ja moneen kertaan kuultuja. Valtaosa niistä juontuu 1900-luvun alun teosofiasta ja jopa 1600-luvun göötiläisen historiankirjoituksen pitkästä perinteestä, eikä perinteikkyyks ole aina hyvä asia. Myös alkemialla ja astrologialla on pitkät perinteet.

Horoskoopeista ei koitune kummoisia. Kaikki näennäistiede ei kuitenkaan ole yhtä harmitonta. Vuorion Välimeritarinoihin ei suhtauduttu vakavasti, mutta samaan aikaan, 1930-luvulla, Heinrich Himmlerin suosimat tutkijat selvittivät Saksassa aivan tosissaan, kuinka arjalainen rotu polveutui muinaisen Atlantiksen asukkaista. Kertomukset mahtavasta menneisyydestä voivat olla käypää poliittista valuutaa.

Jotkut näennäistieteen muodot ovat tänä päivänäkin ilmeisen vaarallisia. Tieteellä on arvovaltaa, ja sen tuloksiin vedotaan politiikassa. Siksi moni koettaa vakuuttaa muut oman ajattelunsa tieteellisyydestä. Näennäistiede pyrkii aina pois marginaalista. Se myös saa julkisuutta – kenties siksi, että näennäistieteelliset väitteet ovat usein helpottajuisempia kuin tieteen tulokset. Niistä saa kirjoitettua vetävän artikkelin, ja aika ajoin ne solahtavat toimittajien kriittisen seulan läpi. Näennäistieteelle löytyy rahoitustakin. Julkista tukea on myönnetty esimerkiksi syntiä verestä mittaavia laitteita ja korvavaloja kauppaaville yrityksille. Erityisesti Yhdysvalloissa kreationisteilla on huomattavaa poliittista vaikutusvaltaa. Homeopatialla on vankka asema monessa Euroopan maassa, ja viimeaikainen rokotekielteisyyden aalto laineilee Suomessakin.

Keskustelu Ilkka Niiniluodon kanssa: rajanveto-ongelma³

Tieteen ja näennäistieteen välinen rajanveto on harvinaislaatuinen tieteenfilosofinen ongelma: se on helposti ymmärrettävä ja kiinnostaa suurta yleisöä. Miten uskomushoidot eroavat lääketieteestä? Onko ilmastonmuutoksen kyseenalaistaminen millään tavoin tieteellistä? Mitä pitäisi ajatella poliittisesti sitoutuneiden ajatushautomojen tutkimustuloksista? Entä ravintosuosituksista? Näennäistiedettä koskevat tieteenfilosofiset argumentit koskettavat arkea.

Tieteenfilosofia yrittää vastata näihin kysymyksiin. Vastauksia ehdotuksia lukiessaan on kuitenkin hyvä hahmottaa, etteivät tieteenfilosofit pyri antamaan täydellistä kuvausta todellisesta tieteestä. On tärkeää tietää, mitä tutkijat todella tekevät, mutta tieteenfilosofiassa tarvitaan silti idealisointia. Analysoidessaan esimerkiksi sitä, miten tiede eroaa näennäistieteestä, tieteenfilosofit eivät näet vain kuvaa tiedettä, vaan esittävät normatiivisia väitteitä: esimerkiksi, että ideaalinen tiede on kriittistä ja objektiivista.

Professori Ilkka Niiniluoto, Helsingin yliopiston entinen rehtori ja kansleri, on ottanut osaa keskusteluun *rajanveto-ongelmasta*. Siis tieteenfilosofiseen keskusteluun siitä, miten tiede ja näennäistiede eroavat toisistaan. Hän myös tuntee erittäin hyvin filosofi Karl Popperin ajattelua, ja juuri Popper aloitti nykyisen keskustelun rajanveto-ongelmasta. Lähdin siksi keskustelemaan aiheesta Niiniluodon kanssa.

– Keskusteluhan tosiaan lähti tällä nimellä Popperin vuoden 1934 kirjasta, jossa hän muotoili sen yhtenä tietoteorian peruskysymyksistä. Olihan sitä ennenkin tietysti pohdittu, miten tiede määriteltäisiin. Useimmiten ehdotettiin jonkinlaisia verifikaatiokriteereitä tai konsensuskriteereitä. Taustalla oli

varman tiedon ihanne. Siis ajatus, että se on tiedettä, mistä voidaan saada varmoja, lopullisesti oikeutettuja johtopäätöksiä, ja kaikki epävarma on epätieteellistä. Popper halusi kääntää ajatuksen radikaalisti toisin päin: tiedettä onkin se, mikä on periaatteessa falsifioitavaa.

Karl Popper esitti Niiniluodon mainitsemassa kirjassa *Logik der Forschung* edelleen parhaiten tunnetun filosofisen *demarikaatio-* eli *rajanvetokriteerin*. Oli tapana ajatella, että sellaiset teoriat olivat tieteellisiä, joita havainnot tukivat. Tämä ei kuitenkaan tyydyttänyt Popperia. Esimerkiksi psykoanalyytisen teorian kannattajat kykenivät tulkitsemaan lähes minkä tahansa havainnon niin, että se sopi yhteen heidän teorioitensa kanssa. Niinpä Popper käänsi asetelman toisin päin: hänen mukaansa teoriaa voi pitää tieteellisenä ainoastaan, jos havainnot saattoivat periaatteessa osoittaa sen vääräksi. Teoriasta oli voitava johtaa sellaisia ennustuksia, joita on mahdollista tavalla tai toisella testata.⁴

Popperin *falsifikationismiksi* kutsuttu näkemys on kuitenkin ongelmallinen. Kuten Niiniluoto huomauttaa, kaikki muutkin ehdotetut yksittäiset kriteerit ovat osoittautuneet riittämättömiksi:

– Mikään tällainen yksi kriteeri ei oikein toimi. Ne ovat aina joko liian laveita tai liian karsivia.

Falsifikationismi on itse asiassa kumpaakin. Fysiikan perusteorioiden perusteella voi ennustaa, että jos nostan omenan ilmaan ja päästän irti, se putoaa alas. Näin kuitenkin käy vain jos mikään muu voima ei estä putoamista. Ennustuksen kanssa yhteensopimattoman havainnon voi siis selittää muutenkin kuin toteamalla, että teoria oli virheellinen. Jos omena ei jostain syystä putoaisi, olisi kohtuutonta ryhtyä epäilemään mo-

nosti koeteltuja teorioita. Mielekkäämpää olisi etsiä oudolle havainnolle joku muu selitys. Ehkä ominaan tarttui pieni mutta voimakas ilmavirtaus? Teorian voi aina pelastaa siltä, että havainnot osoittaisivat sen vääräksi, koska hankalalle havainnolle voi aina löytää jonkin periaatteessa mahdollisen muun selityksen.⁵ Havainnot siis eivät voi osoittaa teorioita virheelliseksi. Toisin sanoen mitään teoriaa ei voi kokonaisuutena falsifioida, eli mikään teoria ei ole Popperin kriteerein arvioituna tieteellinen.

Jos taas tarkastelemme falsifikationismia hieman toisesta suunnasta, se näyttää sallivan lähes mitä hyvänsä. Teoria, jonka mukaan Väinämöinen palaa vuonna 3000, on osoitettavissa havaintojen perusteella vääräksi – vuonna 3000. Siihen saakka sitä on falsifikationismin mukaan pidettävä tieteellisenä. Joku voi myös kehittää teorian, joka koostuu biologisesta soluteoriasta sekä väitteestä, jonka mukaan kaikilla suomalaisilla on toisessa ulottuvuudessa sinisinä säkenöivät astraalikehot. Tästä teoriasta voi johtaa kaikki samat ennusteet kuin soluteoriastakin, joten se on falsifikationismin mukaan tieteellinen.⁶

Falsifikationismin mukaan siis joko mikään teoria ei ole tieteellinen tai melkein mikä tahansa voi olla. Yritykset muotoilla yksi ainoa kriteeri, jolla näennäistieteen voisi aina erottaa tieteestä, ovat kaikki epäonnistuneet. Tieteenfilosofi Larry Laudan päätyi 1980-luvulla jopa väittämään, ettei erillistä näennäistieteen kategoriala tarvita ollenkaan; riittää kun tutkijat osaavat kukin alallaan erottaa hyvän tieteen huonosta.⁷ Niiniluoto on monen muun lailla eri mieltä:

– Laudan oli mielestäni liian tiukkapipoinen, kun hän ajatteli, että sen kriteerin pitää olla ehdoton ja yksikäsitteinen. Että jos on joku rajatapaus, josta emme ole ihan selvillä, niin se kumoaa koko erottelun. Hän vaati yhtä kriteeriä, joka olisi sellainen, että jokaisesta tapauksesta voitaisiin yksiselitteisesti sa-

noa, kumpaa se on. Monet käsitteet ja distinktiot eivät ole tällaisia. Vaikka erotamme valoisan ja pimeän toisistaan, on kuitenkin olemassa hämääriä rajatapauksia. Se ei silti kumoa sitä, että on selviäkkin tapauksia. Voisi ajatella, että on olemassa selviä tapauksia siitä, mikä on tiedettä ja mikä ei, vaikka historiallisesti voidaankin nähdä myös sellainen kiistanalaisten rajatapauksen joukko.

Näennäistieteen kategoria on tieteenteon todellisuudessa tarpeellinen. On hyvä pystyä jäsentämään kriteereitä, joiden perusteella huonon tieteen voi erottaa sellaisesta, jota ei voi pitää kuin näennäistieteenä. Toisaalta on hyvä myös kyetä erottamaan toisistaan tiede, näennäistiede ja ei-tiede. Esimerkiksi Ior Bockin tarinointia ei välttämättä ole mielekästä kutsua näennäistieteeksi, sillä hän ei yrittänytään kilpailla tieteen kanssa, vaan jätti päätelmät tarinoittensa todenperäisyydestä kuulijan vastuulle.

Popperin kriitikko Thomas Kuhn oli monista asioista eri mieltä tämän kanssa. Hän kuitenkin huomautti, ettei heidän erimielisyytensä koskenut sitä, mitä oikeastaan oli syytä pitää näennäistieteenä.⁸ Tieteenfilosofit ovatkin olleet huomattavan erimielisiä kriteereistä, jotka erottavat tieteen näennäistieteestä, mutta samalla huomattavan yksimielisiä siitä, mitkä alat ovat näennäistiedettä. Astrologia, homeopatia ja kreationismi toistuvat esimerkkeinä vuosikymmenestä toiseen. Nykyään tieteenfilosofit kuitenkin pikemminkin kokoavat luetteloita toisaalta hyvälle tieteelle ja toisaalta näennäistieteelle tyypillisistä piirteistä kuin yrittävät löytää yhtä ainoaa rajanvetokriteeriä. Niiniluoto on määritellyt neljä hyvää tiedettä luonnehtivaa piirrettä:⁹

– Päädyin itse siihen, että objektiivisuus, kriittisyys, autonomia ja edistyvyys olisivat sellaisia piirteitä, jotka tieteeksi luokiteltavalta voitaisiin vaatia.

Eri tieteenalat ovat erilaisia, eikä niiden tieteellisyys aina perustu täsmälleen samoille piirteille. Tieteenfilosofi Martin Mahner onkin ehdottanut, että rajanvetokriteereitä tarvitaan monta, mutta mikään niistä ei ole välttämätön. Tutkimusalaa, sen harjoittajien yhteisöä ja käytettäviä menetelmiä voidaan tarkastella useiden eri kriteerien avulla, ja lopullinen arviointi perustuu tällä tavoin hahmottuvalle profiilille.¹⁰ Niiniluoto jatkaa ajatusta viittaamalla filosofi Ludwig Wittgensteiniin:

– Tämähän tulee lähelle Wittgensteinin perheyhtäläisyyden ideaa, josta hän itse käytti esimerkkinä pelejä. Peleillä ei ole mitään yhtä yhteistä piirrettä, mutta jos katsotaan koko pelien perhettä, niin kahden pelin väliltä löytyy aina jotain yhteisiä piirteitä. Tuo klusteriajatus olisi nyt Wittgensteinin idean soveltamista kysymykseen, mitä on tiede. Sinänsä myös ne kriteerit, mitä itse ehdotin, voisi ymmärtää niin, että tieteellisyys vaatii niiden riittävää täyttymistä. Ainakin edistyyvyys on sellainen piirre, jossa on selvästi aste-eroja. Objektivisuuskin voi olla sellainen, samoin kriittisyys.

Tieteenfilosofi Sven Ove Hansson on sitä mieltä, että demarckaatiokeskustelussa on yritetty tehdä liian montaa asiaa kerralla: tieteenfilosofit ovat pyrkineet löytämään kriteerin tai kriteerijoukon, jolla voisi luotettavasti tunnistaa sekä tieteen että näennäistieteen. Tämä on hankalaa. Näennäistiede ei näet välttämättä muodosta samanlaista kokonaisuutta kuin tiede.

– Se on hyvä pointti, että se on itse asiassa eri kysymys. Niin tosiaan, on mahdollista, että tiede olisi perheyhtäläinen käsite, mutta pseudotiede ei välttämättä.

Kuten Niiniluoto huomauttaa, erilaiset näennäistieteen muodot saattavat erota tieteestä erilaisin tavoin. Ne saattavat poi-

keta kukin aivan omaan, kummalliseen suuntaansa. Hansson on kuitenkin todennut, että näennäistieteestä voi silti antaa kuvailevan määritelmän. Sen avulla ei voi erottaa tiedettä ja näennäistiedettä toisistaan, mutta siitä on silti hyötyä. Hanssonin mukaan näennäistiede ensinnäkin käsittelee jonkin tieteenalan tutkimia asioita. Toiseksi se on epäluotettavaa. Kolmanneksi se muodostaa opin tai on osa oppia, jonka edustajat antavat ymmärtää tuottavansa luotettavinta mahdollista tietoa kyseisestä aihepiiristä.¹¹ Tämä määritelmä ei kerro, mikä tekee mistäkin näennäistieteen lajista epäluotettavan. Näennäistiede kun voi olla epäluotettavaa monella eri tavalla.

Epäluotettavia oppeja

Suomesta löytyisi hyvää materiaalia monenlaisiin näennäistiedettä käsitteleviin kirjoihin. Esimerkiksi varanotaari Kauko Niemisen eetteripyörreteoria on uljas sitkeydenosoitus.¹² Mainitsemisen arvoinen on myös Keijo Parkkusen väite, ettei mitään jääkautta koskaan ollutkaan.¹³ Heidän teoriansa jäävät kuitenkin tämän kirjan ulkopuolelle. Keskityn esittelemään ja käsittelemään käsityksiä, jotka jollain tavoin kilpailevat suomalaisten historiaa ja esihistoriaa koskevan tutkimuksen kanssa. En voi toivoa mainitsevani kaikkia menneisyydestämme esitettyjä merkittäviä näkemyksiä. Aihetta ei ole tutkittu kattavasti, joten olen joutunut vaeltamaan obskyyrien omakustanteiden ja värikkäiden verkkosivujen tiheiköissä parhaani mukaan. En varmastikaan ole löytänyt jokaista kirjoittajaa, joka olisi sopinut tässä kirjassa käsiteltäväksi. Pyrin kuitenkin kattamaan suomalaisten muinaishistoriaa koskevan näennäistieteellisen teoretisoinnin tärkeimmät virtaukset. Kerron muassa näennäisetymologioista, uusgööttiläisestä historiankirjoituksesta ja teosofisista kansanrunoustulkinnoista. Jokai-

sessä luvussa sovellan yhtä tai useampaa ehdotettua rajanvetokriteeriä. Tieteenfilosofisen keskustelun rinnalla kulkee kuitenkin ihmetys. Joskus jopa ihailu.

TIEDONMURUJA VAI HÖLYNPÖLYÄ? HURMAAVAN HULLUNKURISET NÄKEMYKSET SUOMEN HISTORIASTA JA SUOMALAISUUDESTA HERÄTTÄVÄT POHTIMAAN, MISSÄ KULKEVAT TIETEEN JA HUMPUUKIN RAJAT.

Ovatko suomalaiset kotoisin Atlantiksesta, vai polveudummeko Israelin kadonneista heimoista? Ovatko Egyptin eli Äijäkupittaaan pyramidit suomalaisten rakentamia? Entä onko suomi ihmiskunnan yhteinen alkukieli?

Tieteen tulokset eivät aina riitä, kun isänmaanystävät alkavat kertoa menneisyydestä. *Villi Suomen historia* esittelee Suomea, suomen kieltä ja maamme esihistoriaa koskevaa näennäistieteellistä teoretisointia ja kysyy samalla, mikä erottaa nämä hurjat tarinat tieteellisestä tutkimuksesta.

FT Inkeri Koskinen on tieteenfilosofian tutkija. Hän tekee Helsingin yliopistossa väitöksen jälkeistä tutkimusta tieteenulkoista tietoa hyödyntävän tieteen objektiivisuuden mahdollisuuksista.

KANSI: TIMO NUMMINEN
KIRJAILIJAKUVA: ARTTU KATAJA
KANNEN KUVAT: WIKIMEDIA COMMONS

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789513 183929

16.7

ISBN 978-951-31-8392-9